

Acta

Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni

2017
roč. 9/č.3

FAKULTA FILOZOFICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

HÁJEK, Martin (2014): *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*. Praha: Sociologické nakladatelství

Jednou z charakteristik, kterou můžeme připsat současné společnosti, je to, že je založena na nadprodukcí textů. Společnost je přesycená texty různé povahy – od dokumentů produkovaných státními aparáty, přes mediální a politická sdělení, k blogům a komunikačním sdělením na sociálních sítích. Tato textová nadprodukce samozřejmě poskytuje vhodný terén a zdroj dat pro různé zaměřené analýzy a snahy o jejich interpretaci. V mnohých případech ale může být složité textovým terénem úspěšně projít a výzkumník v něm může často zapadnout, ztratit se, případně pomocí triviálních postupů dojít ke stejně triviálním závěrům. Kniha Martina Hájka *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů* představuje kompas, který může značně usnadnit orientaci v textovém terénu. I přes to, že v českém prostředí se nejedná o první pokus přiblížit čtenáři to, jakým způsobem pracovat s texty na úrovni sociální vědy, jedná se zcela určitě o jednu z nejzdařilejších (ne-li vůbec nejzdařilejší) monografií, která se tomuto tématu v českém prostředí věnuje. Autor se v knize velmi pochopitelným a názorným způsobem pouští do představování různých technik použitelných ke strojovému a lidskému čtení textů a naznačuje možné způsoby další práce s nimi. Martin Hájek nejprve přistupuje k obecnému vymezení toho, jak je možné chápat text na úrovni sociálních věd, jak je možné ho kategorizovat a dále s ním pracovat. Následně autor přechází k detailnímu představení metodologických postupů, kterými je možné uchopit text a interpretovat textový terén, konkrétně autor představuje tři robustní metodologické

přístupy ke studiu textů: obsahovou analýzu, analýzu diskurzu a analýzu narativů. Bylo by asi nadbytečné se v recenzi věnovat hlubšímu rozboru charakteristik jednotlivých technik, proto se pokusím zaměřit spíše na obecnější pohled.

Všechny výše jmenované techniky jsou popsány srozumitelnou formou, díky čemuž se domnívám, že je pochopí (a při průběžném zkoušení – při čtení knihy jsem měl spuštěný program MAXQDA11+ a snažil jsem se replikovat část postupů, tak jak o nich autor psal) každý, kdo se o to bude alespoň trochu snažit. Na rozdíl od toho, aby se autor zaměřoval na rozmáchlé a nic neříkající akademické floskule, směřuje své úsilí k charakteristice představovaných postupů. Ta je vedena v linii: charakteristika techniky – využití techniky lidským čtením – využití techniky strojovým čtením – ilustrace vybraných postupů. Popis technik na mě působí nedogmaticky, tzn. autor si (jak je v mnohých „metodologických brožurkách“ zvykem) nenárokují právo na to, že jím používané metodologické postupy jsou jediným správným pohledem. Na rozdíl od již zmiňovaných „metodologických brožurek“ (které nebudu blíže specifikovat) také kniha Martina Hájka působí tak, že autor se v oblasti analýzy textů pohybuje (což dokládá i jeho publikační činnost) dlouhodobě a dokáže velmi vhodně ilustrovat charakterizované metodologické postupy na příkladech z vlastního výzkumu. Výše jsem recenzovanou publikaci označil jako kompas, který může čtenáři poskytnout orientaci v textovém terénu. Kniha napomůže výzkumníkovi, aby nezabloudil v textech, hned něko-

lika způsoby. Jednak tím, že předkládá sérii možných způsobů, jak se pustit do analýzy textů. Dále také tím, že představuje základní postupy, jak očistit datový korpus a připravit ho k analýze, a následně představuje úvodní kroky, jak se do samotné analýzy textu pustit (frekvenční analýza, KWIC, sestavení frekvenčního slovníku atd.). V tomto ohledu oceňuji také to, že autor na základě svých zkušeností napsal program, který podle mě v kombinaci s AntConc a dalším softwarem k analýze textů (já používám MAXQDA11+; autor uvádí např. Atlas.ti, NVIVO nebo Qualrus) tvoří vhodný nástroj k prosekání se textovou džunglí.

Z pohledu politologa, jehož výzkumný terén je z větší části založen právě na textových datech, jsem byl z knihy po jejím přečtení nadšen. Jednak na mě kniha působila tak, že mi pomohla vyjasnit postupy, u nichž jsem si

nebyl jistý (zejména v kapitole věnované CDA), a zároveň byla pro mě inspirativní, neboť při jejím čtení mě napadlo několik možností pro další směřování výzkumu. Současně na mě jako na čtenáře měla kniha dopad v tom smyslu, že mi představila možnosti toho, jak řešit dilema v přechodu mezi strojovým a lidským čtením textů.

Jako recenzentovi knihy Martina Hájka je mi trochu trapné, že recenze je psána v superlativech a neobsahuje ani náznak kritiky, ale publikace podle mě představuje světlý ostrůvek v moři „metodologických brožurek“ a pokud se čtenář recenze rozhoduje o tom, zda se chce věnovat analýze textů, tak lze doporučit jednoznačně knihu *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*.

Petr Krčál*

KARASIK, Vladimír Ilič (2015): *Jazykovaja spiral. Cennosti, znaki, motivy*. Volgograd: Paradigma.

Nová monografie Vladimíra Iliče Karasika *Jazyková spirála: hodnoty, znaky, motivy* je věnována aktuálním problémům takových směrů současné jazykovědy, jako jsou axiologická lingvistika a teorie diskurzu, lingvistická personologie, lingvistická konceptologie, naratologie a logicky navazuje na předchozí práce od tohoto autora (Карасик 2010; Карасик 2013; Карасик 2015; Карасик 2002; Карасик 2009).

Projevy principu antropocentrizmu, které jsou charakteristické pro současný stav vývoje v jazykovědě, mají řadu typických důvodů. Jde především o jejich projevy a realizaci v nejrůznějších

paradigmatech, což je nejzřetelnější při vyčlenění vzájemně propojených a souvisejících předmětů studia, jakými bezesporu jsou hodnoty, jazykové hodnoty s jazykovou osobností, komunikativní modely a vektory chování. Proto zmíněným otázkám a problémům věnuje autor celé tři kapitoly z předkládané monografie.

V první kapitole jsou zvoleny k prostudování a analýze axiogenní (generující hodnoty) situace, v nichž lze nalézt koncentrovaný výraz morálních a/nebo utilitaristických hodnot, které nacházejí výraz v žánrech diskurzu a různých typech textů, zahrnujících

*PhDr. Petr Krčál, Ph.D., Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, petrkrchal@gmail.com.